

ANPASSNING, BETEENDE OCH PRESTATION

Örebroprojektet

IX

Kriminellt beteende: Modeller och undersökningsplanering

David Magnusson - Anders Dunér - Birgitta Olofsson

Avdelningen för tillämpad psykologi

Psykologiska institutionen

Stockholms universitet

Juli 1968

Avdelningen för tillämpad psykologi
Rådmansgatan 70
Box 6801
113 86 STOCKHOLM
Tel: 08/34 08 60 ankn. 427
Föreståndare: Laborator David Magnusson

KRIMINELLT BETEENDE: MODELLER OCH UNDERSÖKNINGSPLANERING

Förord

Projektets undersökningsgrupper studeras med avseende på bl. a. social anpassning. I föreliggande rapport redovisas den allmänna bakgrunden till undersökningar av en väsentlig aspekt av denna anpassning, nämligen kriminella beteenden. Vidare presenteras ett utkast till en modell som grund för forskningsstrategin vid studiet av kriminalitet och konformitet liksom en första version av ett undersökningsinstrument för kartläggning av dold brottslighet.

Professorn i allmän kriminologi vid Stockholms universitet Knut Sveri har fortlöpande deltagit i diskussioner av de problem som berörs i rapporten.

David Magnusson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
KAP. I. BAKGRUND OCH SYFTE	1
KAP. II. UPPDAGAD BROTTSLIGHET I ÖREBRO	3
A. Undersökningsgrupp	3
B. Broddsdebut	4
C. Art av brott	6
D. Aktuella brott	8
E. Antalet deltagare i brotten	9
F. Andra beteendestörningar	10
G. Anmälan, utredning och åtgärder	10
H. Sammanfattning	12
KAP. III. MODELL OCH FORSKNINGSSTRATEGI FÖR STUDIET AV UTVECKLINGEN I DIMENSIO- NEN KRIMINALITET - KONFORMITET	13
A. Tidigare forskning	13
B. Allmän referensram	14
1. Individ-miljösystemet	14
2. Outsider-dimensionen	15
3. Antisocialt - asocialt beteende	16
4. Effekten av åtgärder	17
5. Kriminellt beteende som utvecklingsprocess	17
C. Utkast till modell för studiet av kriminalitet - konformitet och påföljders effekter	19
D. Forskningsstrategi	21
KAP. IV. INSTRUMENT	26
A. Mätning av det allmänna individ-miljösystemet	26
B. Uppföljning genom barnavårdsnämndens register	26
C. Enkätundersökning: Självdeklarerad brottslighet	27
1. Enkätens utformning	27
2. Tillförlitlighetsproblem	28

KAP. I. BAKGRUND OCH SYFTE

Ungdomsbrottsligheten är ett allvarligt problem både ur samhällets och den enskilde individens synpunkt. Sedan 1920 har en fyrdubbling skett av grövre brott i åldersgruppen 15-20 år (Blomberg, 1963); ungdomarna svarar för den största delen av de senaste decenniernas kraftiga ökning av brottsligheten.

Kriminellt beteende kan i vissa fall betraktas som ett symtom på grav missanpassning. Den unge brottslingen dras in i ett system av samhällsreaktioner, vilkas effekter är tämligen okända. Många av samhällets åtgärder när ett brott blivit uppdagat kan tänkas leda till att individens främlingskänsla inför samhällets normer förstärks liksom banden till den grupp, som inte betraktar brottet som orätt.

I ett studium av anpassningsproblematiken för barna- och ungdomsåren är det självklart att de faktorer som leder till de gravaste formerna av social missanpassning tilldrar sig särskilt intresse, liksom effekterna av de åtgärder som samhället sätter in. Härvid kommer emellertid problemet att vara både vilka faktorer som leder till kriminalitet och vad som leder till upphörande av kriminalitet, till att vederbörande konformerar. En mycket stor del av ungdomarna begår kriminella handlingar någon gång. Vilka förhållanden gör att vissa ungdomar upphör med denna verksamhet redan efter något enstaka tillfälle eller efter något år, medan andra fortsätter, en mindre del in i vuxen ålder?

En långsiktig målsättning för denna del av Örebroprojektet är att genom studium av brottslighetens och konformitetens etiologi möjliggöra tidiga prediktioner av brottsrisk och att studera effekterna av samhällets åtgärder, så att metoder för preventiv behandling kan utformas och sättas in med större effektivitet.

Kriminaliteten kommer att ses i sammanhang med olika former av anpassningsstörningar inom skolan. Undersökningen planläggs så att man i en framtid kan få möjlighet att relativt tidigt spåra de elever, som utgör en risk ur kriminologisk synpunkt, innan utvecklingen har kommit så långt, att behandling blivit ett alltför svårbemästrat problem.

I föreliggande rapport lämnas i kapitel II som en bakgrund till den kriminologiska delen av Örebroprojektet en kort beskrivning av ungdomsbrottsligheten inom de årskurser i Örebro som studeras. Därefter presenteras i kapitel III en modell för studiet av utvecklingen av kriminellt-konformt beteende. Modellen är också tillämpbar vid studium av uppkomsten av beteendestörningar eller beteenden av andra slag, som

står i strid med samhällets normer. Slutligen kommer i kapitel IV instrument att beskrivas, som ger vissa data som erfordras för genomförandet av forskningsstrategien.

KAP. II. UPPDAGAD BROTTSLIGHET I ÖREBRO

Den uppdagade brottsligheten bland de skolbarn som studeras i Örebroprojektet har beskrivits av Olofsson (1967).

Redogörelsen grundar sig på barnavårdsnämndens i Örebro register. Några uppgifter skall här lämnas som en bakgrund till beskrivningen av modellen för det fortsatta forskningsarbetet.

A. Undersökningsgrupp

Vårterminen 1965 deltog över 3.300 elever i årskurserna 3, 6 och 8 i Örebroprojektets första screeningundersökning. De elever i denna totalgrupp, som fram till mars 1967 antecknats i barnavårdsnämndens register för att de begått någon lagstridig handling bildar den primära undersökningsgruppen. Hur de 144 eleverna i denna fördelade sig på årskurs, kön och antalet brott, som de deltagit i redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Elever, som begått brottslig handling, uppdelade efter årskurs, kön och antalet brottstillfällen.

Årskurs 3/-65, 11-12 år v.t. 1967

Brottsgrupp	Flickor N = 510		Pojkar N = 517	
	antal	% av åk	antal	% av åk
1 brottstillfälle	0	0 %	10	1.9 %
2-6 "	0	0 %	4	0.8 %
7-flera "	0	0 %	-	-
Σ	0	0 %	14	2.7 %

Årskurs 6/-65, 14-15 år v.t. 1967

Brottsgrupp	Flickor N = 474		Pojkar N = 486	
	antal	% av åk	antal	% av åk
1 brottstillfälle	5	1.05 %	27	5.6 %
2-6 "	5	1.05 %	26	5.3 %
7-flera "	0	0 %	9	1.9 %
Σ	10	2.1 %	62	12.8 %

Årskurs 8/-65, 16-17 år v.t. 1967

*) Antal elever boende i Örebro stad.

Brottsgrupp	Flickor N = 453 ^{*)}		Pojkar N = 435 ^{*)}	
	antal	% av åk	antal	% av åk
1 brottstillfälle	5	1.1 %	23	5.3 %
2-6 "	1	0.2 %	17	3.9 %
7-flera "	0	0 %	12	2.7 %
Σ	6	1.3 %	52	11.9 %

För varje elev antecknades ur barnavårdsnämndens akt vem som anmält brottet, tidpunkten för brottet, slag av brott, antal kamrater som deltog, åtgärder samt om vid utredningen andra beteendestörningar iakttagits.

Fördelningen av antalet brott är kumulativ, d.v.s. samtliga brott har medräknats oavsett aktualitet.

För att ge en klar bild av brottslighetens intensitet under skolåldern har materialet delats upp efter brottsbelastning. Ett enkelt förförande, som används i offentlig statistik, är att gruppera individerna efter antalet uppdagade brott. Följande indelning har använts: 1 brott, 2-6 brott, 7 eller fler brott. Denna gruppering har visat sig differentiera materialet på ett klagörande sätt, så att skillnaderna mellan grupperna inte enbart är kvantitativ utan även kvalitativ.

Inom årskurserna har brottsligheten studerats i relation till över- eller underårighet. Bland de 40 elever som varit ett år yngre än majoriteten har inget fall av brottslighet förekommit. I gruppen av 319 elever, som varit ett år äldre än kamraterna har 16 fall noterats, vilket inte innebär högre frekvens än i den normalåriga gruppen.

B. Broddsdebut

Före 10 års ålder har endast fem pojkar debuterat som brottslingar enligt barnavårdsnämndens register. En stark ökning sker sedan till 13-14-årsåldern, då de flesta begår sitt första brott. I tabell 2 presenteras debutåldrarna för brott i den studerade primärgruppen.

Elever som flyttat in till Örebro före eller flyttat ut därifrån efter vårterminen 1965 har inte följts upp i andra kommuner. Brott som begåtts på andra platser än Örebro har alltså ej kunnat inräknas i tabell 2. I tabellen behandlas uppdagade brott. Vad som uppdagas, d.v.s. kommer till barnavårdsnämndens kännedom är i stor utsträckning beroende på slumpen, särskilt när det gäller mindre barn.

Tabell 2. Ålder vid första uppdagade brottet, fördelad på årskurs och brottsgrupp.

a. Pojkar

Ålder	Årskurs 3				Årskurs 6				Årskurs 8			
	1 br.	2-6 br.	7- br.	Σ	1 br.	2-6 br.	7- br.	Σ	1 br.	2-6 br.	7- br.	Σ
7 år	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
8 "	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
9 "	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	1
10 "	4	2	-	6	3	2	2	7	-	2	-	2
11 "	5	1	-	6	4	5	3	12	-	2	2	4
12 "					5	6	1	12	-	2	2	4
13 "					3	10	2	15	4	1	4	9
14 "					10	3	-	13	7	3	1	11
15 "					1*		1*	2*	7	3	3	13
16 "									3	3		6
17 "									1**			1**
Σ	10	4	-	14	27	26	9	62	23	17	12	52
Medelvärde	10.3 år	9.8 år	-	10.1 år	12.5 år	12.3 år	11.8 år	12.3 år	14.2 år	13.1 år	13.1 år	13.6 år

* De flesta eleverna hade i mars 1967 ännu inte hunnit bli 15 år.

** De flesta eleverna hade i mars 1967 ännu inte hunnit bli 17 år.

b. Flickor

Ålder	Årskurs 6			Årskurs 8		
	1 br.	2-6 br.	Σ	1 br.	2-6 br.	Σ
7-10 år	-	-	-	-	-	-
11 "	-	1	1	-	-	-
12 "	1	-	1	-	-	-
13 "	2	3	5	2	-	2
14 "	2	1	3	1	1	2
15 "	-	-	-	2	-	2
16 "				-	-	-
17 "				-	-	-
Σ	5	5	10	5	1	6
Medelvärde	13.2 år	12.8 år	13.0 år	14 år	14 år	14 år

C. Art av brott

De noterade brotten har kategoriserats och frekvensen av olika typer av brott för de olika årskurserna framgår av tabell 3. Brottsfördelningen har jämförts med data från offentlig statistik (S.O.S. 1967) och överensstämmelsen mellan Örebro och övriga landets städer av motsvarande storlek är god.

Tabell 3. Fördelning av antalet brott på brottstyper, årskurs, kön och antal brottstillfällen.

b. Flickor

Typ av brott	Årskurs 6			Årskurs 8		
	1 br.	2-6 br.	Σ	1 br.	2-6 br.	Σ
Snatteri	2	5	7	3	1	4
Cykel- och mopedstöld	2	3	5	-	-	-
Biltillgrepp	-	-	-	-	-	-
Stöld och inbrott	-	8	8	2	1	3
Häleri	-	-	-	-	-	-
Bedrägligt beteende	1	-	1	-	-	-
Skadegörelse	-	-	-	-	-	-
Trafiklagsbrott	-	-	-	-	-	-
Otukttsbrott	-	-	-	-	-	-
Σ	5	16	21	5	2	7
Antal individer i varje grupp	5	5	10	5	1	6
Genomsnittligt antal brott per person			2.1			1.2

a. Pojkar

Typ av brott	Årskurs 3				Årskurs 6					Årskurs 8				
	1 br.	2-6 br.	Σ	%	1 br.	2-6 br.	7- br.	Σ	%	1 br.	2-6 br.	7- br.	Σ	%
Snatteri	2	4	6	25	8	10	11	29	14	5	3	1	9	3
Cykel- och mopedstöld	1	4	5	21	7	13	24	44	20.7	6	4	9	19	6.3
Biltillgrepp	-	-	-	-	-	2	-	2	0.9	1	1	3	5	1.7
Stöld och inbrott	-	5	5	21	4	31	73	108	51	5	24	218	247	82.3
Häleri	-	-	-	-	1	1	-	2	0.9	1	2	3	6	2
Bedrägligt beteende	-	-	-	-	-	1	-	1	0.5	-	-	-	-	-
Skadegörelse	7	1	8	33	7	18	1	26	12	4	3	1	8	2.7
Trafiklagsbrott	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	5	1.7
Otuksbrott	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0.3
Σ	10	14	24	100	27	76	109	212	100	23	39	238	300	100
Antal individer i varje grupp	10	4	14		27	26	9	62		23	17	12	52	
Genomsnittligt antal brott per person			1.7					3.4					5.8	

D. Aktuella brott

För att komma från den felkälla, som ligger i att de brott ej registrerats som har begåtts på andra vistelseorter av elever, som flyttat under observationstiden, har en gruppering gjorts av eleverna med hänsynstagande endast till "aktuella brott". I årskurs 3 (flertalet elever födda 1955) har som sådana räknats brott under tiden 1 juli 1964 - december 1966, för årskurs 6 (flertalet födda 1952) brott under tiden januari 1964 - juni 1966 och för årskurs 8 (flertalet födda 1950) brott under tiden juli 1964 - december 1966. Den icke kumulativa fördelningen av aktuella brott redovisas i tabell 4.

Tabell 4. Fördelning av antalet aktuella brott, begångna av elever i klasserna 3-9, på brottstyp och kön.

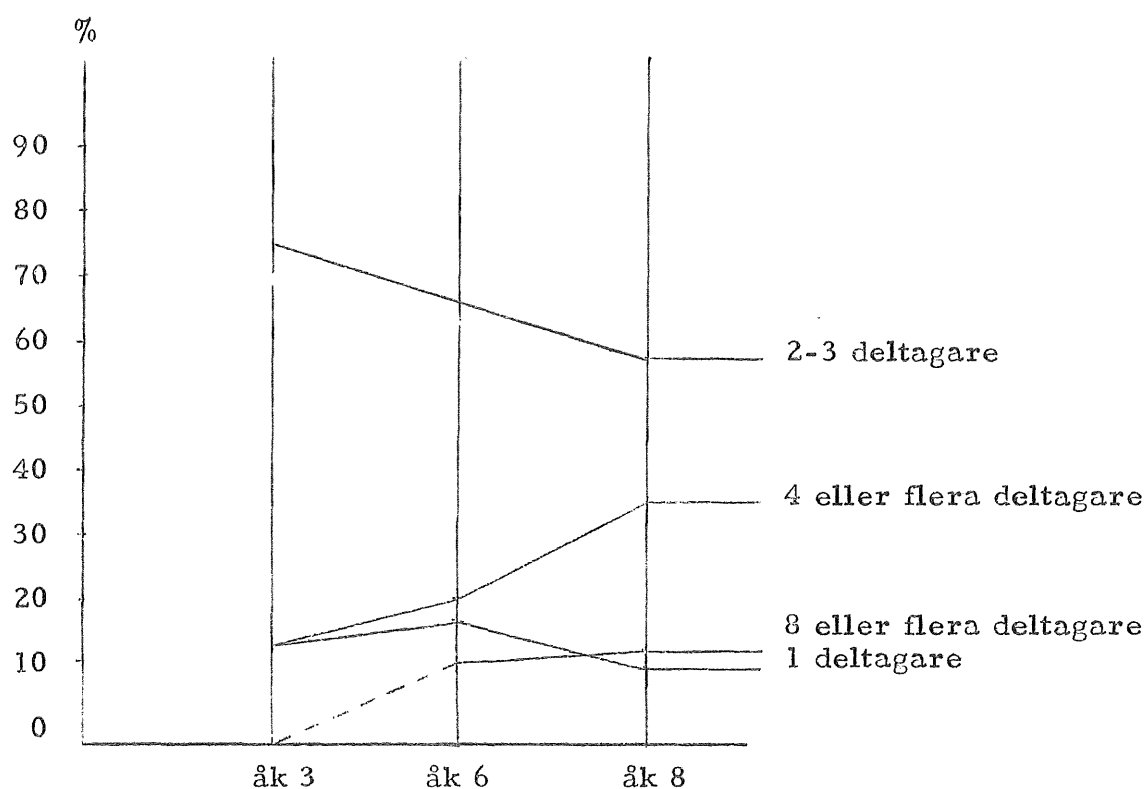
Brottstyp	Årskurs 3		Årskurs 6		Årskurs 8	
	Kl. 3, 4 och h.t. kl. 5		V.t. kl. 5 kl. 6 och 7		Klass 8 och 9	
	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.
Snatteri	-	6	2	24	2	6
Cykel- och mopedstöld	-	5	5	13	-	9
Biltillgrepp	-	-	-	2	-	2
Stöld och inbrott	-	5	8	73	3	128
Häleri	-	-	-	1	-	6
Bedrägligt beteende	-	-	1	1	-	-
Skadegörelse	-	6	-	16	-	5
Trafiklagsbrott	-	-	-	-	-	5
Otuktbsbrott	-	-	-	-	-	1
Σ	-	22	16	130	5	162
Antal individer i varje årskurs	-	13	9	41	4	41
% av hela årskursen	0 %	2.5 %	2 %	8.4 %	0.9 %	9.4 %
	1.3 %		5.2 %		5.0 %	

Snatteri, cykel- och mopedstöld samt skadegörelse når sin kulmen i årskurs 6. Stöld och inbrott ökar däremot i årskurs 8. Antalet elever som belagts med brott ökar starkt från årskurs 3 till 6 för att därefter vara detsamma i årskurs 8.

E. Antalet deltagare i brotten

Vissa barn begår ett brott för att få något åtråvärt, andra begår brott, ofta meningslösa sådana, som ett sätt att skaffa status i en grupp, en brottslig delkultur (Cohen, 1955). Den första typen av brott begås i regel av en ensam individ, den senare typen av grupper.

I figur 1 kan avläsas antalet deltagare i brott i Örebromaterialet. För årskurs 3 grundar sig framställningen på få individer. Bland felkällor kan nämnas att mörkertalet kan antas vara högre för brott som begås av en person ensam än för brott som begås av en grupp ungdomar. De senare brotten kan också i regel antas vara grövre.

Figur 1. Antal deltagare i brotten i procent av antalet tillfällen i årskurs 3, 6 och 8.

Antalet deltagare i brottsgruppen med ett begånget brott är i genomsnitt ca 2 st. i alla årskurser. Det blir sedan högre med ökad brottsbelastning och med högre årskurser. Andelen elever, som begått något brott ensam sjunker vid högre årskurs och ökad brottsbelastning. I samtliga fall av grov stöld och inbrott där flickor var inblandade, hade de sällskap med pojkar.

F. Andra beteendestörningar

Skolk, thinnersniffning, alkoholmissbruk eller rymning har redovisats för ca hälften av de flickor i årskurserna 6 och 8 som begått brott. För pojkarna har i barnavårdsnämndens akter anteckningar om sådana förhållanden gjorts vad gäller ca 1/3 av de brottsliga i årskurs 6 och likaså 1/3 för den grupp i årskurs 8 som förts till brottsbelastningsgrupp 2-6 brott. För den grupp som har högsta brottsbelastningen var 8 (d.v.s. 65 %) antecknade för minst ett sådant beteende.

G. Anmälan, utredning och åtgärder

I regel underrättar polisen barnavårdsnämnden om brott som begåtts av barn under 15 år. För äldre barn kommer meddelande till barnavårdsnämnden från åklagarmyndigheten.

Vissa elever har varit föremål för utredning upp till fyra gånger. Upp till 35 brott har förekommit i samma utredning.

Barnavårdsnämnden kan efter avslutad utredning, vilken innebär samtal med barnet, föräldrarna samt ett yttrande från barnets lärare, besluta att "inte vidta någon ytterligare åtgärd", ge "råd och stöd", ge eleven en allvarlig "varning" (ges av barnavårdsdirektören inför barnets föräldrar), förordna en övervakare eller besluta att omhänderta barnet för samhällsvård enligt barnavårdslagen § 26 som förebyggande åtgärd eller § 29, då tidigare åtgärder "varit gagnlösa" (Barnavårdslagen § 25 b, § 26, § 29).

Barnavårdslagens reaktionssystem är plastiskt. Man tar inte ensbart hänsyn till brottens art eller antalet brott utan till individen och den situation han befinner sig i, hurudant hemmet är, hur den övriga anpassningen är t.ex. i skolan, om han använder thinner, alkohol el. dyl., om han är borta på nätterna, har rymt hemifrån o.s.v. Därför kan en elev till och med vid tredje utredningen slippa undan med "ingen åtgärd", då brottet är bagatellartat och den övriga anpassningen god (tabell 5, sid. 11).

Tabell 5. Åtgärder efter polisens och barnavårdsnämndens utredningar fördelade efter årskurs, kön och utredningstillfälle.

Årskurs 3

Åtgärder	1:a utredn.		2:a utredn.		3:e utredn.		4:e utredn.		Summa	
	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.
Ingen åtgärd		9		1		-				10
Råd och stöd		5		1		-				6
Varning		-		-		-				-
Övervakning		-		1		1				2
Samhällsvård		-		-		-				-
Σ		14		3		1				18

Årskurs 6

Åtgärder	1:a utredn.		2:a utredn.		3:e utredn.		4:e utredn.		Summa	
	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.
Ingen åtgärd	4	24		1		1			4	26
Råd och stöd	3	18		6		-			3	24
Varning	-	9		-		1			-	10
Övervakning	3	9		6		1			3	16
Samhällsvård	-	2		1		1			-	4
Σ	10	62		14		4			10	80

Årskurs 8

Åtgärder	1:a utredn.		2:a utredn.		3:e utredn.		4:e utredn.		Summa	
	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.	Fl.	P.
Ingen åtgärd	1	10	-	4		-		-	1	14
Råd och stöd	5	17	-	3		-		-	5	20
Varning	-	13	-	1		1		-	-	15
Övervakning	-	10	11	10		-		1	1	21
Samhällsvård	-	1	-	2		4		3	-	10
Åtal	-	1	-	1		1		-	-	3
Σ	6	52	1	21		6		4	7	83

Det kan som framgår av tabell 5 också inträffa att barnavårdsnämnden beslutar om samhällsvård redan vid första utredningen. I årskurs 6 förekommer detta för två pojkar för vilka beslutades om samhällsvård, en enligt § 26, en enligt § 29.

"Ingen åtgärd" och "råd och stöd" är de vanligast förekommande åtgärderna i årskurs 3 och 6 med 88 % respektive 62 % av förekommande åtgärder. I årskurs 8 utnyttjas alla åtgärderna i ungefär lika stor utsträckning. Inte mindre än 10 av 52 elever i årskurs 8 har blivit omhändertagna för samhällsvård. I årskurs 6 är det 4 av 62 elever, i årskurs 3 ingen, som blivit omhändertagen.

Frekvensen av de mer ingripande åtgärderna "övervakning" och "samhällsvård" ökar för varje utredning och de minst ingripande "ingen åtgärd" och "råd och stöd" minskar för varje ny utredning i alla årskurser.

H. Sammanfattning

De elever, som endast begått brott vid ett tillfälle har i allmänhet begått lindrigare brott som snatterier och skadegörelse. Elever som begått fler brott har också begått grövre sådana. Detta gäller för alla årskurserna.

Tillgreppsbrotten dominerar helt hos den undersökta gruppen. Skadegörelse intar mot förmodan en ganska blygsam plats. Bedrägeri, förfalskning och våldsbrott är ytterst sällsynta.

Det största antalet brott och de grövsta brotten utförs av en liten grupp starkt kriminaliserade pojkar, vilka även visar andra beteendestörningar som tyder på en svår missanpassning.

Kriminaliteten bland flickorna är av mycket liten omfattning. Av elever med uppdagad brottslighet är endast 1/9 flickor.

KAP. III. MODELL OCH FORSKNINGSSTRATEGI FÖR STUDIET
AV UTVECKLINGEN I DIMENSIONEN
KRIMINALITET - KONFORMITET

A. Tidigare forskning

De kriminalpsykologiska teoribildningar, som återfinnes i litteraturen, kan traditionellt uppdelas i sådana som lägger huvudvikten vid de biologiska faktorerna, de psykologiskt-psykiatriska faktorerna respektive de sociologiska faktorerna. Sveri (1964) har diskuterat teorier, som har sin utgångspunkt i individen (individualpsykologiska, psykoanalytiska och psykiatriska teorier) respektive teorier som har sin utgångspunkt i den sociala miljön (socialpsykologiska, sociologiska, ekologiska och kulturanthropologiska). Han betraktar emellertid själv som mest fruktbart ett flerdimensionellt angreppssätt, i litteraturen betecknat "multiple causation".

Från den forskning, som dessa teorier gett upphov till, har en mängd resultat publicerats. Enskilda faktorerers betydelse för uppkomsten av brottslighet har studerats, t.ex. emotionella faktorer (Healy & Bronner, 1936), kulturella faktorer (Sellin, 1938), konstitution (Sheldon, 1949), fysik (Glueck & Glueck, 1956), rollförväntan (Johnson & Szurek, 1954), rasolikheter (Bonger, 1943), familjeförhållanden (McCord & McCord, 1959) och attityder (Björkenhed, 1959).

I flerdimensionella studier har man gjort mätningar i ett antal tänkbart relevanta faktorer i en brottslig grupp och minst en kontrollgrupp (Glueck & Glueck, 1950; Jonsson, 1967; Elmhorn, 1965). Kartläggningar av ungdomsbrottslingar utan kontrollgruppsförfarande har gjorts t.ex. av Roper (1951) och Björkberg (1959).

Uppföljningsstudier av totalgrupper, där utvecklingen i något avseende studeras även före brottsdebuten är sällsynta. Nämnas bör emellertid Sells och Roff (1967), som under en fyraårsperiod studerat sambandet mellan skolbarns sociala relationer och deras brottslighet.

Under senare år har grupper studerats genom enkäter om självdeklarerad brottslighet (Christie, Andenaes och Skirbeck, 1965; Andenaes, Sveri och Hauge, 1960; Nyquist och Strahl, 1960; Forsman och Gentz, 1962; Elmhorn, 1965).

För en omfattande sammanställning av kriminalpsykologisk litteratur hänvisas till Mannheim (1965).

Den modell, som ligger till grund för de kriminologiska studierna inom Örebroprojektet skall beskrivas i det följande. Den grundar sig

på ett flerdimensionellt betraktelsesätt där problemet formuleras i termer av utveckling mot kriminalitet eller konformitet och där den enskilde individen studeras i sitt individ-miljösystem. Betydelsen av dimensionen insider-outsider eller samhällssolidaritet-alienation och effekten i denna dimension av påföljder är väsentliga delar av modellen.

B. Allmän referensram

1. Individ-miljösystemet

Den enskilde individens utveckling mot en vid vuxen ålder oftast stabiliserad nivå av anpassning i den aktuella miljön bestäms av ett stort antal faktorer: den genetiska utrustningen, innefattande biologiska och konstitutionella faktorer, bl.a. disposition för fysisk hälsa, den tidiga miljön i hem och familj, den senare miljön i skolan med kamratliv o.s.v. Alla dessa faktorer påverkar utvecklingen, dock sannolikt inte direkt och generellt. De interagerar och deras effekter är beroende av det system av faktorer på individ- och miljönivå, som fungerar i den aktuella situationen. En sammanställning av forskningsresultat som gäller denna problematik ges av bl.a. Pervin (1968).

De problemställningar som här är aktuella måste studeras inom ramen för ett dylikt systemtänkande. Olika uttryck för bristande anpassning kan inte ses fristående från varandra, utan som olika effekter av verksamma krafter inom systemet. Kriminellt beteende får betraktas som ett symtom på missanpassning bland många andra.

I vissa av de flerdimensionella studierna av brottslighetens etiologi har man bl.a. sökt bestämma prediktionsekvationer, med vilkas hjälp man velat fastställa brottsrisken för individer som befinner sig på tidigare utvecklingsstadier (se Glueck & Glueck, 1950; Ohlin, 1951). Man har också haft viss framgång härmed. Emellertid måste tre förhållanden påpekas som begränsar värdet av vad som framkommer ur sådana studier.

- a) De vikter som bestäms i en multipel prediktionsekvation är empiriskt bestämda. Detta innebär att generaliserbarheten är starkt begränsad. Ekvationerna är tillämpbara i den aktuella kulturmiljön vid undersökningens genomförande. Idag förändras samhällsstruktur och kulturella betingelser snabbt och geografiskt differentierat. Vad som gäller i ett visst land och vid en viss tidpunkt kan avvika på ett sådant sätt från förhållandena i ett annat land eller vid en annan tidpunkt att prediktionsekvationen ej fungerar. Ett exempel ger Christie (1960), då han finner att hos en åldersklass unga lag-

överträdare socialgruppstillhörighet och utbildning inte skiljer sig nämnvärt från vad som gäller totalgruppen ungdomar i samma ålder. Just dessa bakgrundsvariabler har tidigare gett klara skillnader mellan kriminella och konforma grupper. Oftast har ej heller prediktionsekvationerna korsvaliderats. Detta är en ytterst allvarlig brist speciellt då antalet regressorer är stort och den för prediktionen utnyttjade slumpvariansen betydande. Exempel från andra områden finns på att mycket höga multipla korrelationer visat sig helt bero på utnyttjad slumpvarians (se t.ex. Holt, 1958).

- b) De vikter som variablerna får i en prediktionsekvation säger inget om deras relativa betydelse för den predicerade brottsligheten. Variabler med höga vikter kan sakna orsaksverkan och samvariera med kriteriet enbart genom indirekta orsakskedjor inom systemet. Väsentliga variabler kan försvinna ur ekvationen genom att de samvarierar med andra variabler i systemet som har högre korrelation med kriteriet. Inga säkra slutsatser kan därför dras om orsak och verkan ur sådana ekvationer, men det ligger nära till hands att så ändå sker. Man får alltså ringa vägledning av prediktionsekvationer vid behandling och när man vill utforma förebyggande åtgärder.
- c) Ekvationerna förutsätter att alla i den grupp som ligger till grund för beräkningarna fungerar på samma sätt. Samma faktorer skulle verka med samma styrka i alla individers utveckling, oavsett mognad, individuell miljö eller personlighet. Vidare skulle faktorerna fungera likartat i alla faser av utvecklingen mot kriminellt beteende och oberoende av vilka vägar som lett till beteendet. Detta förefaller osannolikt. Då dessa förutsättningar ej är uppfyllda attenueras beräknade samband, och vi får en oklar bild av systemet.

2. Outsider-dimensionen

Det miljösystem som individen utvecklas i består av två subsystem: a) den allmänna miljön av kulturell-materiell karaktär, som delas av alla, d.v.s. samhället och dess institutioner, b) den individuella miljön av sociologisk karaktär, där de grupper som individen kommer att tillhöra är de mest betydelsefulla elementen, speciellt då referensgrupperna. Dessa grupper uppfattas som legitima normsändare, individen accepterar deras krav. Om en grupp, t.ex. en kamratgrupp, har ett från samhället starkt avvikande normsystem kan detta leda till att medlemmarna ej anser samhällets regler och lagar som legitima; samhället upplevs ej ha rätt att bestämma över gruppen. Medlemmarna i gruppen känner sig stå utanför samhället, som "outsiders".

Känslan av att vara en outsider uppstår i den sociala samverkan mellan individ och miljö. Det är inte handlingar, sätt att bete sig eller olika handikap som i och för sig föder outsiderskänslan utan det sätt på vilket omgivningen reagerar på dessa handlingar, beteendesätt eller handikap. "Deviance is not a quality that lies in behavior itself, but in the interaction between the person who commits an act and those who respond to it" (Becker, 1963). Detta är särskilt påtagligt då det gäller brottslighet bland ungdomar. De flesta snattar, lånar cyklar och mopedder, förstör bänkar eller vittjar en automat utan att det anses annat än som ett pojkestreck, någonting "som alla gör". Blir personen upptäckt och polisanmäld kommer saken i ett annat läge. Han förväntas ofta av de vuxna vara opålitlig också i andra avseenden.

Främlingskänslan gentemot det etablerade samhället kan ses som en ytterlighet på en dimension, där den andra ytterligheten utgöres av en stark solidaritet med samhället, grundad på en identifiering med dess verksamhet och syften, och alltså dess regler och lagar. De flesta människor kan antas ha en mittposition i denna dimension; de vill inte ta avstånd, begår inte handlingar för att skada samhället men är inte heller beredda till större uppoffringar för dess bästa.

3. Antisocialt - asocialt beteende

Beroende på vilken vikt outsiderattityden har som förklaring till ett brott kan det kriminella beteendet karakteriseras som antingen antisocialt eller asocialt.

Vid det antisociala beteendet är drivkraften främst outsiderattityden. Brottet är direkt och medvetet riktat mot samhället och det som representerar detta, t.ex. familjen. Brottet kan, om man ej uppmärksammar outsiderspekten, synas oförklarligt och meningslöst och ej ägnat att ge någon behovstillfredsställelse. Till denna grupp av brott hör en stor del av den allvarligaste ungdomsbrottsligheten. Den interna kontrollen är svag och individen reagerar på sina otillfredsställda behov med brottslighet oberoende av den direkta externa kontrollen.

Vid det asociala beteendet är drivkraften vanliga "normala" behov, men det föreligger oförmåga att kontrollera och hämma impulserna på ett socialt acceptabelt sätt. Beteendet har karaktären av omognad. Mycket av småbarnens beteende kan räknas hit. De flesta barn socialiseras så småningom, lär sig det socialt acceptabla beteendet, men en del gör det inte. I asocialt beteende förutsätts att individens attityder till samhällets normer är neutrala. Han har inte internaliserat dem eller insett deras betydelse i samlevnaden mellan människor, men han

har inte heller gjort uppror mot dem. Till denna grupp kan man räkna en stor del av den lindrigare ungdomsbrottsligheten av engångskaraktär, men också enstaka grövre brott. Den aktuella situationen spelar här stor roll. Den interna kontrollen är utvecklad, men individen tillgriper andra möjligheter att tillfredsställa sina behov om den direkta kontrollen - tillsyn och övervakning - är stark.

4. Effekten av åtgärder

Omgivningens reaktioner på överträdelser av regler och normer kan variera från nonchalerande till omhändertagande för samhällsvård, böter eller fängelsestraff. Av särskilt intresse är att undersöka hur individens läge på outsidersdimensionen påverkas av sådana påföljder. Den totala effekten av en viss åtgärd, när någon har begått ett brott, kan hänföras till samspelet mellan två faktorer. Dels har åtgärden en effekt som är generell över individer, dels har den en effekt som beror på egenskaperna hos den individ som blir föremål för den, bl.a. hans initialposition på outsidersdimensionen. Denna distinktion har betydelse vid planeringen av forskningsstrategin inom Örebroprojektet.

5. Kriminellt beteende som utvecklingsprocess

Alla har någon gång överträtt gällande bestämmelser, regler eller lagar. Ett barn kan bl.a. på grund av bristande kännedom om normerna och reglerna inte undgå att göra detta. De fostrande vuxna blir de första, som reagerar på sådana överträdelser. Det sätt på vilket detta sker kan antas ha betydelse för barnets utveckling, inte minst i fråga om internaliseringen av normsystemet.

De vuxnas regler kan vara svåra att förstå och acceptera. Det är normalt att ett barn då och då trotsar kända regler. Ibland följer bestraffning, ibland inte. I en fas av utvecklingen kommer eventuellt en sådan handling att ha den karaktären, att de följande åtgärderna ej bestäms av de anhöriga. Anmälan till polis och barnavårdsnämnd, utredningar och påföljd ger händelsen en ny karaktär, överträdelsen kallas brott.

De allra flesta tonåringar begår någon gång ett brott (Elmhorn, 1965). En ganska liten del av dem fortsätter den kriminella verksamheten i vuxen ålder. Flertalet kan sägas mogna från det kriminella beteendet. Samhällets tryck, upplysningsverksamhet och attitydbildning är nog för att flertalet skall konformera.

Då man betraktar problemet ur denna utvecklingsaspekt kan det framstå som meningsfullt att formulera det i termer av konformitet.

Hur fungerar individ-miljösystemet när individen konformerar? Hur fungerar systemet i de fall då individen ej konformerar?

Man kan anta att systemet fungerar olika beroende på i vilket stadium av sin utveckling bl.a. mot konformitet - kriminalitet individen befinner sig. Detta betraktelsesätt används av Becker (1963) i hans sekvensmodell. Han har applicerat den förutom på kriminalitet även på andra former av beteendestörningar. Inom en sådan utvecklingsmodell kan de faktorer som leder till konformt eller kriminellt beteende studeras med den flexibilitet som ligger i antagandet att de faktorer som inverkar varierar efter formen av beteende, utvecklingsstadiet och den sociala miljön.

Tre betydelsefulla steg i utvecklingen mot kriminalitet kan beskrivas på följande sätt.

- a) Det första steget är när en första lagstridig handling begås. Förmågan att skilja på mitt och ditt utvecklas gradvis. De brott, som begås av de yngsta lagöverträdarna, utgörs i regel av förmögenhetsbrott som snatterier samt skadegörelse. Det är mycket lätt att ta detta första steg; oförmågan att hindra impulser och antecipera konsekvenserna, kravet på omedelbar tillfredsställelse av behov, bristande kontroll med följande riskfrihet och förstärkning av beteendet, och vetenskapen att "alla andra gör det", underlättar t.ex. ett snatteri i ett snabbköp eller ett cykellån. De flesta är dock tillräckligt känsliga för de normer och konventioner, som råder i samhället, för att foga sig efter reglerna och sluta upp även utan ingripande utifrån. De fortsätter ej till följande steg, de konformerar spontant.
- b) Andra upplever fördelarna med det avvikande beteendet så stora att de fortsätter trots vetenskapen om att handlingarna är förbjudna. För eller senare kommer då det andra steget, då brottslingen blir upptäckt och drabbas av någon form av påföljd. Slaget av brott, antalet kamrater och i hög grad slumpen avgör om man blir upptäckt eller ej. Ytterligare faktorer som allmänt uppträdande, socialgrupp m.m. har betydelse för om brottet blir polisanmält.

Om fallet går till polisanmälan och förhör av polis och barnavårdsassistent, befinner individen sig vid en viktig punkt i utvecklingen. Det är först nu han har blivit kategoriserad som brottsling. Om han härafter konformerar eller inte torde till stor del bero på den närmaste omgivningens reaktion; "Treating a person as though he were generally rather than specifically deviant produces a self-fulfilment prophecy" (Becker, 1963, sid. 34).

Det är ett allvarligare steg att begå ett nytt brott efter polisanmälan och barnavårdsnämnds utredning än att begå ett nytt brott, om man efter det första endast fått en tillsägelse, eller om brottet ej upptäckts. Det är alltså inte enbart antalet brott, som bestämmer på vilket stadium i utvecklingen man skall anse att en individ befinner sig.

- c) Det tredje steget är att den som begått brott medvetet ansluter sig till en grupp av individer med kriminell belastning, där han får status och uppskattning, men där han också får lära sig den teknik, som krävs för mer avancerad brottslighet och hur han lättast skall undgå upptäckt.

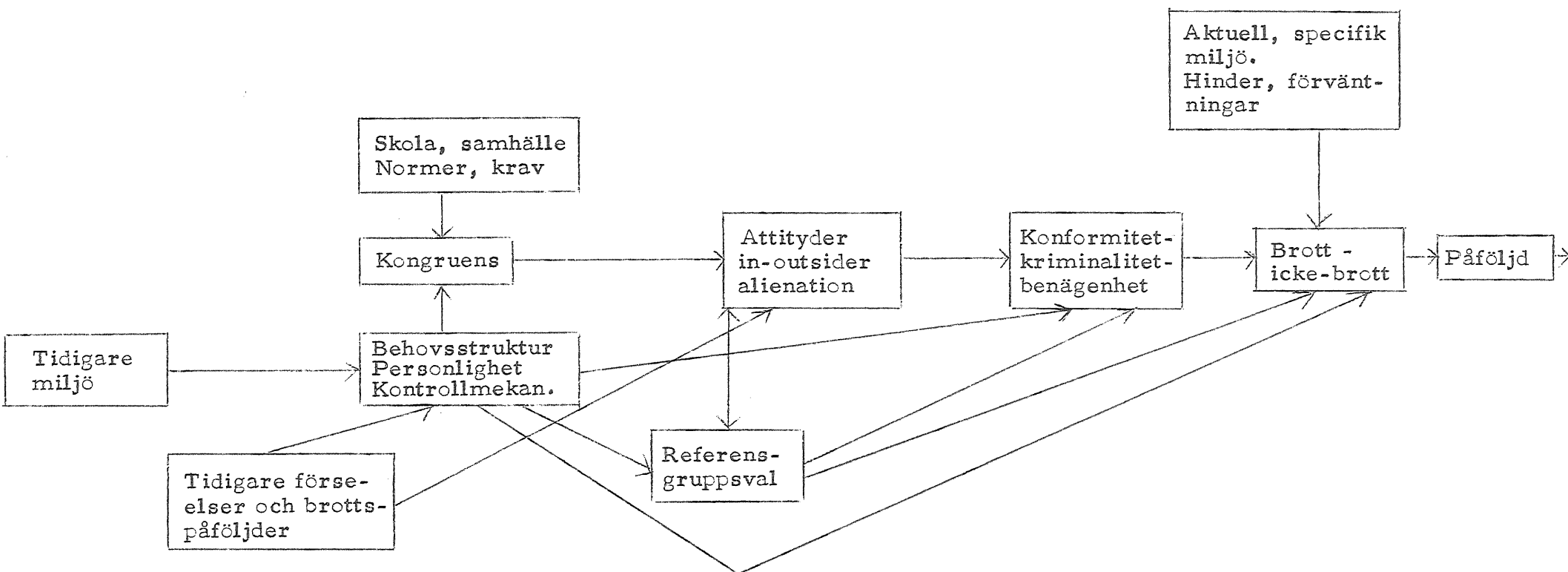
C. Utkast till modell för studiet av kriminalitet-konformitet och påföljders effekter

Mot bakgrunden av den beskrivna grundsynen på problematiken skall en allmän modell skisseras, som utgör ramen för de kriminologiska studierna inom Örebroprojektet.

Modellen utgör en uppsättning hypoteser om hur individ-miljösystemet fungerar under en individs utveckling från barnets omedvetenhet om bestämmelser och regler till den vuxnes läge på dimensionen konformitet-kriminalitet.

I figur 2 beskrivs hypotesuppsättningen i en skiss, där de i systemet verksamma faktorerna vid en viss tidpunkt i utvecklingen är representerade. Hypoteser om orsakssamband markeras med pilar. I olika stadier av utvecklingen från eller till kriminalitet kan relationerna mellan begreppen vara olika. Några hypoteser som exemplifierar hypotesuppsättningen skall kommenteras i korthet. En preciserad redovisning av teorins olika delar kommer att ges i anslutning till behandlingen av specifika problemställningar. I de fall då man studerar begränsade delar av individ-miljösystemet skall anknytningen till det totala systemet uppmärksammas, så som det skisseras i denna allmänna modell.

Den totala miljön under individens hela liv har jämte arvet bestämt hans personlighet och behovsstruktur vid det aktuella tillfället. Metodik att tillfredsställa behov, reaktioner på frustration, hämningar, jagstyrka o. s. v. är exempel på sådana individvariabler. Olika benägenhet att söka tillfredsställa behov direkt, utan hänsynstagande till eller tanke på vad som är rätt enligt samhällets normer kan bero på sådana inlärda reaktionsmönster. (Jfr. Sutherland, 1955; Elmhorn, 1966).

Figur 2. Utvecklingen till konformitet eller kriminalitet.

Skola och samhälle ställer krav på individen, belönar vissa beteenden och förstärker dem. Man upplever tillfredsställelse med situationen om och enbart om det föreligger kongruens mellan den egna behovsstrukturen och miljöns normer, krav och förstärkningssystem. Om man inte i samhällets allmänna miljösystem kan få sådana behov tillfredsställda som man upplever som väsentliga, upplevs vantrivsel. Kongruensen mellan individ och miljö, som är en allmän aspekt på anpassning (Magnusson et al., VIII, 1968) kan antas vara en viktig faktor vid utvecklingen av attityder mot samhället, t.ex. outsiderskänslor.

Behovsstrukturen leder individen till grupper, där behoven är likartade eller kompletterande. Referensgruppsval kommer således att påverkas av dessa faktorer.

Outsiderskänslor leder till benägenhet att begå kriminella handlingar (antisociala beteenden), för att tillfredsställa egna behov på bekostnad av och/eller för att "straffa" det samhälle, från vars gemenskap man upplever sig utestängd.

De antisociala brotten begås av individer med en benägenhet för kriminalitet. Vid dessa brott spelar den aktuella, specifika miljön en ringa roll. Sannolikheten att utövarna av antisociala brott konformerar är mindre än för dem som begår asociala brott.

De åtgärder, som följer uppdragade brott har betydelse för den fortsatta utvecklingen.

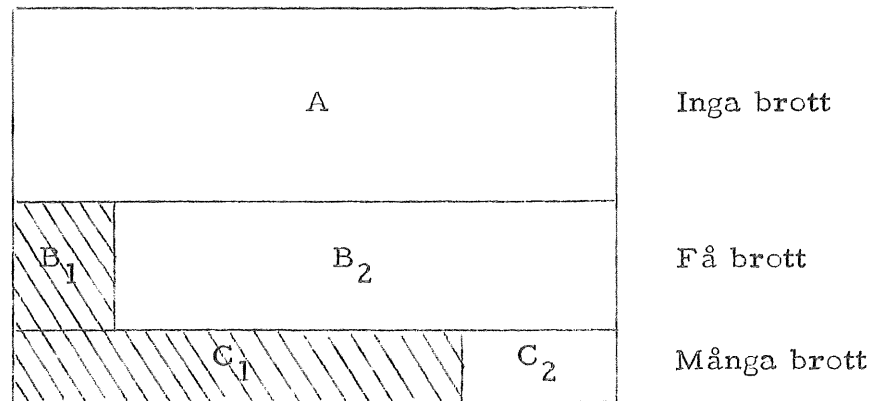
Om brott begås vid ett visst givet tillfälle eller ej beror också på de speciella förhållanden som råder just då, den aktuella specifika miljön. Denna innefattar graden av bevakning eller andra hinder för brottet, risknivå, vad som kan nås genom brottet o.s.v. Detta gäller asociala brott mer än antisociala.

Enligt modellen kan miljöfaktorer lika litet som fysiska eller biologiska faktorer vara direkta "orsaker" till brott; de måste transformeras genom faktorer i den psykologiska sfären. "A factor is not a cause unless and until it becomes a motive" (Glueck & Glueck, 1956).

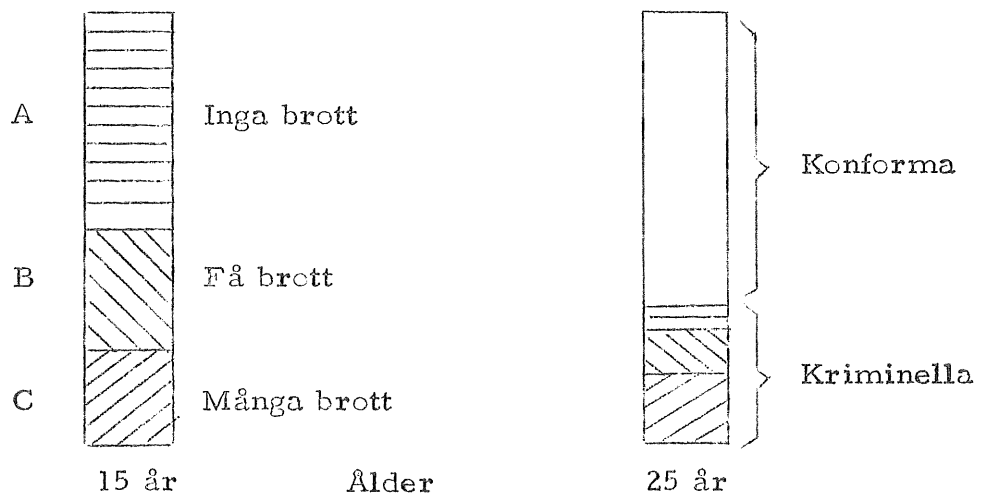
D. Forskningsstrategi

En av de väsentligaste frågeställningarna i Örebroprojektet är vilken betydelse de olika åtgärder som vidtas av hem, skola och samhälle i övrigt har för anpassning i vid bemärkelse. I den kriminologiska delstudien studeras åtgärder, andra miljöförändringar eller individvariabler som orsak dels till uppkomsten av brott, dels till att de flesta som begått brott konformerar. Frågeställningarna så som de planeras bli angripna i projektet kan närmare preciseras i anslutning till figurerna 3 och 4.

Skuggade ytor representerar upptäckta
brottslingar

Figur 3. Dold och uppdagad brottslighet.

Figur 4. Rekryteringen av vuxna kriminella ur grupper med olika
brottsbelastning under ungdomsåren.

Den totala ytan i figur 3 representerar alla elever i en viss ålder. En del av dessa har aldrig begått något brott (A). Ett visst antal har begått endast ett eller några obetydliga brott ($B_1 + B_2$). Av dessa har en viss men begränsad del blivit upptäckt (B_1) medan de övriga (B_2) undgått upptäckt. Återstoden ($C_1 + C_2$) har begått flera och grövre brott. En del (C_1) har blivit upptäckta, medan de övriga (C_2) har undgått upptäckt.

Vi kommer sålunda att ha grupper av individer som har samma faktiska brottsbelastning men som skiljer sig åt med avseende på om de blivit upptäckta eller ej. Om det är möjligt att identifiera individerna i de två grupperna kan man systematiskt studera effekterna av upptäckt. För dem som blivit upptäckta och har samma brottsbelastning skiljer sig åtgärderna sannolikt. I den mån det är möjligt att få uppgifter om vilka åtgärder som vidtagits kan effekterna av olika åtgärder studeras.

Frågeställningarna i den långsiktiga uppföljningen kan också åskådliggöras som i figur 4. Låt oss utgå från att den fördelning mellan grupperna A , B och C ifråga om faktisk kriminalitet, som illustrerades i figur 3 gäller för elever i 15-årsåldern. I 25-årsåldern kan vi grovt räkna med två huvudgrupper, en som aktuellt är konform och en, i realiteten mycket liten, som visar aktuell brottslighet. Den senare rekryteras sannolikt i huvudsak från grupp C i 15-årsåldern, i mindre utsträckning från B och i mycket obetydlig utsträckning från A . Frågeställningarna blir: Vad skiljer dem i resp. grupper som konformerat eller kvarstår i konformitet från dem som kvarstår i kriminalitet eller har övergått till kriminellt beteende? Skillnaderna mellan dessa grupper kan studeras dels med avseende på skillnader i de åtgärder individen blivit föremål för liksom andra förändringar i miljön, dels med avseende på individvariabler i olika stadier av utvecklingen.

För att närmare kunna studera frågeställningarna är det av väsentlig betydelse att kunna indela försöksgruppen i undergrupper, som skiljer sig åt dels med avseende på a) om ett brott begåtts eller ej, b) om brottet blivit upptäckt eller ej och c) om ett uppdagat brott har anmälts eller ej, samt dels med avseende på om de som begått brott senare har konformerat eller ej. Vi får då följande undergrupper:

Grupp 1. De som aldrig begått en olaglig handling

Grupp 2. De som begått brott men konformerat utan att ha blivit upptäckta

Grupp 3. De som är aktiva brottslingar men ej blivit upptäckta

Grupp 4. De som blivit upptäckta och konformerat

Grupp 5. De som trots upptäckt fortsatt att begå brott

Grupp 6. De som blivit polisanmällda och konformerat

Grupp 7. De som blivit polisanmällda men trots detta fortsatt att begå brott.

I denna indelning ligger också väsentlig information, som kan utnyttjas vid prediktion eller som kriterium beroende på det stadium undersökningen befinner sig i.

I de registerdata som insamlats från barnavårdsnämnden föreligger uppgifter om elever som både begått brott, blivit upptäckta och blivit anmälda. Vi känner endast delar av grupperna B_1 och C_1 i figur 3, men kan ej skilja t.ex. B_2 och C_2 från A. För att effektivt kunna studera frågeställningarna behövs uppgifter om den s.k. dolda brottsligheten.

Man kan räkna med att endast en begränsad del av brotten finns upptagna i barnavårdsnämndens register. Man löper därför bl.a. risken att åtskilliga elever med hög brottsfrekvens ej kommer att räknas som brottsbelastade, eftersom de aldrig anmälts, under det att andra elever med lägre sådan belastning finns upptagna i registret. För att effektivt kunna studera de kriminologiska frågeställningarna inom projektet är det därför nödvändigt att få uppgifter om den dolda brottsligheten, så att indelningen i undergrupper som beskrivits i det föregående kan göras tillförlitligare än vad som är fallet om endast registerdata föreligger. Den dolda brottsligheten har studerats med hjälp av en särskilt utformad enkät som till sitt innehåll i vissa delar bygger på en tidigare i samma ålder använd sådan (Elmhorn, 1965). Den beskrivs i ett senare avsnitt.

Så som modellen beskrivits i figur 2 saknas den viktigaste aspekten, nämligen utvecklingen med åtföljande förändringar. Förändringar i kriminalitet-konformitet bör studeras mot bakgrunden av de förändringar i individ-miljösystemet som äger rum under utvecklingsprocessen. Analyserna av individ- och miljövariabler, som ingår i modellen planeras bli genomförda för var och en av de kriminologiska undergrupperna. Jämförelser mellan grupper med avseende på utfall i vad avser kriminalitet-konformitet i relation till insatta åtgärder är därvid av särskilt intresse.

Genom att undersökningen planeras och genomförs som en integrerad del av Örebroprojektet kommer en allsidig uppsättning data att

föreligga från olika åldrar för varje elev. Detta gör det möjligt att inom den kriminologiska grupperingen konstanthålla faktorer med stor genomslagskraft, både av psykologisk, fysiologisk och sociologisk art.

Förändring med avseende på kriminalitet-konformitet skall studeras i de åldersgrupper, som följs longitudinellt från årskurs 3 resp. 6 under minst 10 år. Uppgifter om anpassning, beteende och prestation liksom om den miljö som barnen växer upp i kommer sålunda att finnas för det stora flertalet elever redan från och med tiden före eventuell brottslighets början. I samband med en undersökning om dessa elevers studie- och yrkesval kommer kompletterande data att bli tillgängliga om deras utveckling och anpassning i fortsatt utbildning och yrkesverksamhet även i andra avseenden än de rent kriminologiska.

Sammanfattningsvis kan strategin alltså beskrivas i följande punkter:

- (1) En årskurs elever indelas i undergrupper efter vilket stadium de befinner sig i kriminologisk utveckling.
- (2) De olika grupperna jämförs i avseende på dels deras aktuella situation och allmän anpassning, dels i avseende på bakgrund, anpassning, prestation m.m. så som den studerats tre år tidigare.
- (3) De olika grupperna följs upp 5-10 år i avseende dels på vissa aspekter på allmän anpassning i yrkesliv eller vidare studier, dels på eventuellt kriminellt beteende.

Hittills har berörts det kriminologiska projektets undersökningsplan på makronivå. Denna kan i senare faser komma att kompletteras med intensivstudier av delar av problematiken. I första ledet av projektet kommer specifika hypoteser att kunna formuleras, vilkas prövning kräver fyligare individdata av den karaktären att individuella mätmetoder, som t. ex. intervjuer måste användas. Specialproblem kommer alltså senare att studeras på mikronivå. Denna totala strategi är den i Örebroprojektet tillämpade och utvecklade: undersökningar av varierande typ sätts in för att kartlägga hur individ-miljösystemet fungerar.

KAP. IV. INSTRUMENT

A. Mätning av det allmänna individ-miljösystemet

En fyllig information om individ-miljösystemet föreligger från Örebroprojektets övriga instrument, se Magnusson et al. (1965). Bland data som beskriver individen och hans totala miljö kan nämnas:

Hemmet

Bostaden, storlek och standard
Familiens bofasthet
Elevens uppväxtort
Syskon, ålder och sysselsättningar
Elevens beteende i hemmet

Föräldrar och vårdare

Vårdnadshavare
Ålder
Utbildning och yrke
Inkomster
Engagement utom hemmet
Intresse för skolan
Bekymmer för barnet

Elevens beteende i skolan

Lärarskattningar av klassrumsbeteende: aggressivitet, motorisk oro, tillbakadragenhet, koncentrationsförmåga, skolmotivation, aspiration
Kamratskattningar av säkerhet och motivation
Intelligens
Prestation
Över- underprestation

Eleven själv

Självskattning av popularitet
Semantisk differential: attityder till sig själv och till företeelser i omvärlden
Skoltrivsel
Psykosomatiska symtom
Upplevd arbetsbelastning
Ämnespreferenser
Intressen
Attityder till arbete, studier och yrken
Framtidsplaner

Kamratrelationer

Sociometrisk mått (kamratskattningar)
Enkätfrågor till föräldrarna

B. Uppföljning genom barnavårdsnämndens register

Barnavårdsnämnden erhåller regelmässigt uppgifter från polisen om anmälningar om brott som begåtts av barn och ungdomar. Som framgått av kapitel II har det vid en första genomgång av barnavårdsnämndens register i mars 1967 fastställts vilka av de elever som ingår i projektets undersökningsgrupper som då blivit anmälda för brott. Undersökningsgrupperna följes genom nya sådana genomgångar av registret.

Ur barnavårdsnämndens handlingar kan utom uppgifter om brotten också erhållas betydelsefulla data om individen och hans miljö. Uppgifterna från barnavårdsnämnden inhämtas under vederbörligt konfidentialitetsskydd.

C. Enkätundersökning: Självdeklarerad brottslighet

Den dolda brottsligheten inom projektets undersökningsgrupper kartlägges genom enkäter. Ett första enkätformulär har konstruerats. Det bygger till sitt innehåll i vissa delar på en tidigare av Elmhorn (1965) konstruerad enkät. Formuläret har i maj 1968 getts till de manliga eleverna inom den av undersökningsgrupperna som då befann sig i årskurs 9. Undersökningen syftade i första hand till en utprövning av formuläret och formerna för administrationen av detsamma inför en senare uppföljning av projektets huvudgrupp, den yngsta av de årskurser som studeras.

Enkäten gavs icke-anonymt enligt ett identifieringssystem som innebar att ej namn utan endast kodnummer angavs på formulären. Systemet förklarades noggrannt och uttryckliga försäkringar om konfidentialitet lämnades. Vidare beskrevs formulärets funktion inom forskningsprojektet. För kontroll av eventuella negativa effekter av att formuläret ej gavs helt anonymt kommer samma formulär att ges inom nästa årskurs 9 vid samma tidpunkt följande år.

1. Enkätens utformning

I enkäten har undvikits värderande ord som t.ex. stjäla, stöld, inbrott, haleri. Formuläret innehåller 39 st. frågor med delfrågor och olika svarsalternativ till varje fråga (se bilagan).

1. Ett inledande exempel samt de 22 första frågorna gäller brott. Fråga 23, om något brott begåtts under vårterminen 1968, belyser aktualiteten i brottsligheten.
2. De följande 7 frågorna (24-30) behandlar vissa icke brottsliga beteendestörningar.
3. Frågorna 31-35 berör kamraterna och gänget.
4. Frågorna 36-39 gäller känslan att vara annorlunda.

Förutom huvudfrågan om visst brott begåtts förekommer för varje brott 4 st. delfrågor.

1. Hur många kamrater som deltog i brottet
2. Vid vilken tidpunkt det skedde

3. Om eleven blev upptäckt
4. Om eleven blev polisanmäld

För att inte de elever som ej begått brott skulle bli färdiga snabbare än övriga, skulle den som markerat alternativet "Nej, aldrig" på huvudfrågan också kryssa för "Det har aldrig hänt" på varje delfråga.

Fråga 23 gäller om eleverna begått något brott den vårtermin som just led mot sitt slut då enkäten gjordes. Våren är den årstid då ungdomsbrottslingarna är mest aktiva. Den som inte begått något av de olika typerna av brott som enkäten innehåller under den aktuella vårterminen kan sägas ha konformerat eller är i varje fall inte inne i ett aktivt brottsligt skede.

Vid genomgången av barnavårdsnämndens akter framkom ett samband mellan antalet begångna brott och andra beteendestörningar som fylleri, thinner sniffning, skolk och rymning hemifrån. Detta samband bekräftas av de flesta tidigare undersökningar och kan varken anses som ett orsaks- eller följdfenomen till brottsligheten utan är ett symptom som uppträder samtidigt och tillsammans med denna ingår i ett större symptomkomplex. Brottsligheten är här det mest iögonfallande symtomet genom det sätt varpå samhället reagerar mot det.

För att få en uppfattning om hur vanliga dessa beteenden är har frågorna 24-30 konstruerats. På barnavårdsnämnden fanns ingen anteckning om narkotikamissbruk hos årskursens elever men med hänsyn till det enligt andra undersökningar ökande narkotikabruket bland skolungdom, togs även detta upp bland frågorna.

Som tidigare framgått kan elevernas kamratrelationer belysas på olika sätt genom data från övriga undersökningar inom projektet. Ungdomsbrottslighet är en gängföreteelse och åtskilliga undersökningar har gjorts av den unge brottslingen (Nye, 1958; Reis och Rhodes, 1964; Cloward & Ohlin, 1960; Thrasher, 1927). Frågorna 31-35 har utarbetats för att komplettera övriga uppgifter om kamratförhållanden.

De sista frågorna i enkäten gäller känslan att vara annorlunda, outsider, och är ett försök att mäta denna variabel.

Den öppna fråga som avslutar enkäten är ett försök att klargöra vilken innebörd eleverna själva lägger i att vara annorlunda.

2. Tillförlitlighetsproblem

En av felfaktorerna vid en enkätundersökning är glömska, dels spontan glömska, dels glömska på grund av förträngning.

Den spontana glömskan kommer att påverka rapporteringen av de förseelser som ligger långt tillbaka i tiden, d.v.s. "före årskurs 7"

samt obetydliga förseelser. Vad som av eleven uppfattas som en obetydlig förseelse beror i hög grad på i vilken social miljö han lever, i vilken utsträckning vikten av att hålla normer inskräpts samt om normerna internaliserats av eleven eller ej. Vi kan förmoda att de pojkar som begått många brott och grövre brott oftare glömmar bagatellbrott medan samvetsgranna och samvetsömma barn aldrig glömmar den enda gång de begick ett smärre brott.

Den glömska som beror av bortträngning drabbar dem som upplever den brottsliga handlingen som skrämmande, och som djupt fördömer handlingen och därför borttränger minnet av denna. Man kan anta att denna glömska företrädesvis drabbar de elever som är mest laglydiga.

Någon möjlighet att kontrollera hur stora fel som uppkommer genom glömska finns ej.

Ett annat fel, som kan påverka resultatet av enkäten är att inte alla pojkar svarat sanningsenligt utan medvetet undanhållit uppgifter, därför att de inte vill svara eller därför att de är rädda för efterverkningar. En sådan rädsla kan drabba alla oberoende av hur laglydiga de är men det är möjligt att den främst drabbar de mest brottsbelastade och framför allt dem som blivit föremål för polisens och barnavårdsnämndens utredningar och eventuellt vant sig vid att neka. Det är också troligast att man i första hand medvetet undanhåller brott som nyligen begåtts.

På fråga 23, som följer efter frågorna om brott, skall eleven svara om han innevarande vårtermin gjort något av det som förekommit i föregående frågor. Uteblivet svar på denna fråga kan innebära att en elev inte önskar tala om att han helt nyligen gjort något som kanske ännu ej blivit upptäckt och som han fruktar kan spåras till honom om han svarar "ja" på frågan.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Andenaes, J., Sveri, K. & Hauge, R. Kriminalitetshyppigheten hos ustraffede, I. Norsk undersøkelse. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1960, 2-3.
- Becker, H.S. Outsiders. New York, London, 1963.
- Björkberg, R. Asocial ungdom i ett cityområde. Ur Hermansson, B., Björkenhed, S. & Björkberg, R., Ungdom och brott. Lund, 1959.
- Björkenhed, S. En attitydundersökning. Ur Hermansson, B., Björkenhed, S. & Björkberg, R., Ungdom och brott. Lund, 1959.
- Blomberg, D. Den svenska ungdomsbrottsligheten. Stockholm, 1963.
- Bonger, W.A. Race and Crime. New York, 1943.
- Cloward, R.A. & Ohlin, L.E. Delinquency and opportunity. Chicago, 1960.
- Cohen, A.K. Delinquent boys: The culture of the gang. Glencoe, 1955.
- Christie, N. Unge norske lovovertredere. Oslo, Bergen, 1960.
- Christie, N., Andenaes, J. & Skirbeck, S. A study of selfreported crime. Scandinavian Studies in Criminology, 1965, I.
- Elmhorn, K. Study in selfreported delinquency among schoolchildren in Stockholm. Scandinavian Studies in Criminology, 1965, I.
- Elmhorn, K. Revised manuscript from a lecture given in August 1965 at UN Meeting on Research in Criminology in connection with the third UN Congress on the prevention of crime and the treatment of offenders. Stockholm, 1966. Stencil.
- Forsman, H. & Gentz, C.-F. Kriminalitetsförekomsten hos presumtivt ostraffade. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1962.
- Glueck, S. & Glueck, E. Unraveling juvenile delinquency. New York, 1950.
- Glueck, S. & Glueck, E. Physique and delinquency. New York, 1956.
- Healy, W. & Bronner, A. New light on delinquency and its treatment. New Haven, 1950.
- Holt, R.R. Clinical and statistical prediction: A reformulation and some new data. J.Abnorm.Soc.Psychol., 1958, 56, 1-2.
- Johnsson, A.U. & Szurek, S.A. Etiology of antisocial behavior in delinquents and psychopaths. J.Amer.Med.Assn., 1954.
- Jonsson, G. Delinquent boys, their parents and grandparents. Uppsala, 1967.

- Magnusson, D., Dunér, A. & Beckne, R. Anpassning, beteende och prestation - Örebroprojektet. Rapport I. Planläggning. Stockholm, 1965. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A. & Zetterblom, G. Anpassning, beteende och prestation - Örebroprojektet. Rapport VIII. Studie- och yrkesvalet: Modeller och undersökningsplanering. Stockholm, 1968. Stencil.
- Mannheim, H. Comparative criminology. London, 1965.
- McCord, W. & McCord, J. Origins of crime. A new evaluation of the Cambridge-Sommerville youth study. New York, 1959.
- Nye, I. Family relationships and delinquent behavior. New York, 1958.
- Nyquist, O. & Strahl, I. Kriminalitetshyppigheten hos ostraffede, II. Svensk undersökning. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1960, 2-3.
- Ohlin, L.E. Selection for parole: A manual for parole prediction. New York, 1951.
- Olofsson, B. Brottslighet bland skolbarn i Örebro. Stockholm, 1967. Stencil.
- Pervin, L.A. Performance and satisfaction as a function of individual-environmental fit. Psychol. Bull., 1968, 69:1, 56-68.
- Reis, A.J. & Rhodes, L.A. An empirical test of Differential Association Theory. J. Res. in Crime and Delinquency, 1964, I.
- Roper, W.F. A comparative survey of the Wakefield Prison Pop. in 1948. Part I. Brit. J. of Delinquency, 1951, I:1, 15-28.
- Roper, W.F. A comparative survey of the Wakefield Prison Population in 1948 and 1949. Part II. Brit. J. of Delinquency, 1951, I:4, 243-270.
- Sellin, T. Culture conflict and crime. New York, 1938.
- Sells, S.B. & Roff, M. Final report of a five-year research program, including studies of the origins of acceptance-rejection, effects on early delinquency and school dropout, and developmental dynamics. U.S. Department of Health, Education and Welfare, 1967. Stencil.
- Sheldon, W.H. Varieties of delinquent youth. New York, 1949.
- Sutherland, E.H. Principles of criminology. Chicago, Philadelphia, New York, 1955.
- Sveri, K. Persistenta brottslingar. Försök till en socialpsykologisk analys. Stockholm, 1964. Stencil.

Sveriges officiella statistik (S.O.S.). Brott som kommit till polisens
känedom 1966. Stockholm, 1967.

Thrasher, F.U. The gang. Chicago, 1927.

FÖRTECKNING ÖVER INOM PROJEKTET
TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER

Huvudrapporter

- I. Planläggning
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Mars 1965)
- II. Sammanställning av tidigare forskning
David Magnusson - Rolf Beckne
(Mars 1967)
- III. Metoder och modeller
David Magnusson - Anders Dunér
(Juni 1967)
- IV. Datainsamling och bakgrundsvariabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)
- V. Undersökningsvariabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)
- VI. Några undersökningar med utgångspunkt från bakgrundsvariabler
David Magnusson - Anders Dunér - Rolf Beckne
(Juni 1967)
- VII. Planläggning av projektets andra etapp
David Magnusson - Anders Dunér - Göran Zetterblom
(Juni 1967)
- VIII. Studie- och yrkesvalet: Modeller och undersökningsplanering
David Magnusson - Anders Dunér - Göran Zetterblom
(Maj 1968)

Delstudier

1. En analys av data från elevenkäter
Rolf Beckne
(December 1966)

2. Yrkesenkät, intresseschema och yrkesvalslärares bedömning i
årskurs 8
Dorothy Been - Göran Zetterblom
(Maj 1967)

3. Sociala relationer och skolprestation
Inger Josephson
(Oktober 1967)

[illegible]

1. Har Du smitit in på bio, idrottsplats eller dylikt utan att betala?

- 22
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 23
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 24
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

2. Har Du smitit från betalning på buss, tåg, café eller dylikt?

- 27
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 28
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 29
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

3. Har Du tänt eld som kunde vara farlig?

- 32
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 33
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 34
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

4. Har Du med flit pangat gatlampor eller fönsterrutor?

- 37
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 38
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 39
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

5. Har Du med flit skadat eller förstört bänkar, telefonkiosker, trädgårdar, byggnadsmaterial på nybyggen eller dylikt?

42

- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
Ja, 3-10 gånger ☐ 2
Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

43

- Alltid ensam ☐ 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

44

- Bara innan 7:e klass ☐ 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
Både innan och på högstadiet ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

6. Har Du med flit förstört radioantenner, backspeglar eller andra delar av bilar eller motorcyklar?

47

- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
Ja, 3-10 gånger ☐ 2
Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

48

- Alltid ensam ☐ 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

49

- Bara innan 7:e klass ☐ 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
Både innan och på högstadiet ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

7. Har Du tagit varor från en butik eller kiosk utan att betala?

52

- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
Ja, 3-10 gånger ☐ 2
Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

53

- Alltid ensam ☐ 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

54

- Bara innan 7:e klass ☐ 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
Både innan och på högstadiet ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

8. Har Du tagit pengar eller någon sak som Du visste tillhörde någon annan?

57

- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
Ja, 3-10 gånger ☐ 2
Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

58

- Alltid ensam ☐ 1
Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

59

- Bara innan 7:e klass ☐ 1
Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
Både innan och på högstadiet ☐ 3
Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen?

- Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

17. Har Du brutit Dig in i källare, vind, skjul eller parkerad bil och tagit något där?

- 42
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 43
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 44
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

46

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

18. Har Du brutit Dig in i automat, kiosk, affär, våning eller hus?

- 47
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 48
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 49
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

50

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

51

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

19. Har Du rymt till Dig väska från någon vuxen med avsikt att stjäla den?

- 52
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 53
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 54
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

55

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

56

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

20. Har Du hotat eller tvingat någon att ge Dig pengar, cigaretter eller något annat?

- 57
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 58
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 59
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

60

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

61

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2
Det har aldrig hänt ☐ 3

21. Har Du kört bil, motorcykel eller moped, då Du varit berusad?

- 62
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 63
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 64
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

22. Har Du sålt eller langat knark eller hasch?

- 67
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 68
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 69
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

Blev Du anmäld för polisen? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

23. Har Du denna vårtermin gjort någonting av det som förekommit i de frågor Du nu besvarat?

- 72
- Ja ☐ 1
- Nej ☐ 2

24. Har du någon gång druckit sprit eller vin så att Du blivit berusad?

- 73
- Ja, en gång ☐ 1
- Ja, många gånger ☐ 2
- Aldrig ☐ 3

25. Har Du försökt berusa Dig genom att sniffa thinner?

- 74
- Ja, en gång ☐ 1
- Ja, många gånger ☐ 2
- Aldrig ☐ 3

26. Har Du blivit erbjuden knark eller hasch någon gång?

- 75
- Ja ☐ 1
- Nej ☐ 2

27. Har Du använt knark eller hasch?

- 76
- Ja, en gång ☐ 1
- Ja, många gånger ☐ 2
- Aldrig ☐ 3

28. Har Du rymt hemifrån någon gång?

- 77
- Ja, en gång ☐ 1
- Ja, många gånger ☐ 2
- Aldrig ☐ 3

29. Har Du stannat borta någon natt utan att tala om det hemma först?

- 78
- Ja, en gång ☐ 1
- Ja, många gånger ☐ 2
- Aldrig ☐ 3

30. Har Du varit borta från skolan utan tillåtelse hemifrån (skolkat)?

- 17
- Ja, mer än 10 gånger ☐ 1
- Ja, 3-10 gånger ☐ 2
- Ja, 1 eller 2 gånger ☐ 3
- Nej, aldrig ☐ 4

Var Du ensam eller tillsammans med kamrater när det hände?

- 18
- Alltid ensam ☐ 1
- Ibland tillsammans med kamrater, ibland ensam ☐ 2
- Alltid tillsammans med kamrater ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Hände det innan Du gick i 7:e klass eller hände det medan Du gick på högstadiet (7:an, 8:an och 9:an)?

- 19
- Bara innan 7:e klass ☐ 1
- Bara på högstadiet (klass 7, 8, 9) ☐ 2
- Både innan och på högstadiet ☐ 3
- Det har aldrig hänt ☐ 4

Blev Du någon gång upptäckt? Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

Det har aldrig hänt ☐ 3

31. Brukar Du vara tillsammans med andra kamrater i ett gäng?

21
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

32. Är det ungefär samma kamrater med i gänget varje gång ni träffas?

22
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

33. Är det olika personer och olika många med vid olika tillfällen?

23
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

34. Är det någon som är ledare för gänget?

24
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

35. Brukar Du vara den som leder gänget och hittar på vad ni skall göra?

25
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

36. Känner Du Dig överlägsen Dina klasskamrater?

26
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

37. Känner Du Dig underlägsen Dina klasskamrater?

27
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

38. Tycker Du att Du är annorlunda än Dina klasskamrater?

28
Ja ☐ 1
Nej ☐ 2

39. Kan Du säga på vad sätt Du är annorlunda?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....